

Presentació

MARIA TERESA FERRER I MALLOL
Institut d'Estudis Catalans

L'any 2013 es van commemorar els set-cents anys del retorn de la Vall d'Aran a la Corona catalanoaragonesa després d'una ocupació francesa que s'inicià l'any 1283, quan França envaií les terres frontereres d'Aragó amb Navarra i la Vall d'Aran. Era la primera reacció de França a l'ocupació de Sicília pel rei Pere el Gran l'any 1282, cridat pels sicilians, que s'havien revoltat contra la dominació francesa de Carles d'Anjou, oncle del rei de França Felip III l'Ardit.

L'ocupació de la Vall d'Aran fou una de les conseqüències d'un gran conflicte internacional entre França, els Anjou i el papat, d'una banda, i Pere el Gran, de l'altra, que reivindicava els drets hereditaris de la seva esposa, Constança de Hohenstaufen, al regne de Sicília. La família de Constança n'havia estat desposseïda per Carles d'Anjou, que el conquerí amb gran violència després que la Santa Seu, enemiga dels Hohenstaufen, l'hi hagués concedit. Una altra de les conseqüències del conflicte fou la Croada contra Catalunya i la invasió del Principat el 1285.

En el Tractat d'Anagni, del 1295, que va cloure aquest conflicte, el rei de França exceptuà la Vall d'Aran de la devolució dels territoris ocupats durant la guerra, al·legant que la posseïa des d'abans d'aquesta, mentre que, en canvi, accedí a retornar els castells d'Aragó, ocupats el mateix any 1283. El papa Bonifaci VIII, per tal de poder signar la pau, suggerí de solucionar aquesta qüestió mitjançant una sentència arbitral seva, i el 1298, pel Conveni d'Argelers, posà la Vall d'Aran sota el control del rei de Mallorca, mentre s'estudiaven les al·legacions de totes dues parts.

Els somnis de Carles de Valois de conquerir l'Imperi bizantí, amb la col·laboració de la Companyia Catalana d'Orient, donaren un aliat a Jaume II l'any 1308. Aconseguí que Felip IV nomenés una comissió, únicament francesa, per aclarir a qui pertanyia la Vall d'Aran, però només escoltà els testimonis que declaraven en favor de França i els contraris no foren tinguts en compte. Segons l'informe final, la Vall pertanyia a França per raons geogràfiques, perquè estava ubicada dins de l'antiga Gàl·lia

i vessant d'aigües i rius, com la Garona, vers Gascunya; per raons eclesiàstiques, atesa la pertinença al bisbat de Comenge, i per raons històriques, tant llegendàries —com l'intent de conquesta de la Vall per Carles Martell als sarraïns— com falses —per exemple, pretesos pagaments de censos i tributs a França o als comtes de Comenge. Afirmà, a més, que si en algun moment els aranesos havien obeït els reis de la Corona catalanoaragonesa havia estat en moments de rebel·lió.

No s'avançà en la resolució del problema de la Vall d'Aran fins al Concili de Vienna del Delfinat, iniciat el 1311. Els ambaixadors que hi havia enviat Jaume II mantingueren converses amb el rei de França, que hi acudí, i amb el papa Climent V. El 1312 s'hi acordà la formació d'una comissió conjunta de dos comissaris per banda que es reuniria a Viella a partir del primer d'agost d'aquell mateix any per investigar el cas, i si es demostrava que França havia confiscat la Vall a causa de la guerra, consentiria que el rei de Mallorca la tornés al rei Jaume II. Altrament, el cardenal de Túsculum, Berenguer de Fredol, dictaria una sentència arbitral que seria inapel·lable.

Les negociacions de Viella se celebraren tal com s'havia acordat. Foren decisives les declaracions dels testimonis aranesos a la comissió francocatalana que anà a Viella el 1312 per tal d'aclarir si França havia ocupat la Vall per causa de l'enfrontament de Sicília i si anteriorment la Corona catalanoaragonesa hi havia exercit la sobirania, i quedà clar, de manera aclaparadora, que era així. També fou molt important la documentació presentada per part de la Corona catalanoaragonesa, mentre que França no pogué presentar res.

Finalment, el 26 d'abril de 1313, el Tractat de Poissy retornava a la Corona catalanoaragonesa la Vall d'Aran. Comunicat l'acord de Poissy a la Santa Seu, el representant del rei de Mallorca lliurà la possessió de l'Aran als representants de Jaume II el 17 de juliol de 1313, i una diputació d'homes de la Vall anà a Lleida a prestar el jurament de fidelitat a Jaume II i a reconèixer-lo com a rei, cerimònia que se celebrà el 12 d'agost. El 23 d'agost, Jaume II ratificà els privilegis de la Vall, coneguts com la Querimònia, i li assegurà una administració amb oficials exclusius. Fou a partir d'aquest moment que la Vall d'Aran, que havia estat lligada a Aragó almenys des del 1104, entrà en un procés d'adscripció a Catalunya que culminà en el mateix segle XIV.

Per celebrar aquest esdeveniment, el dia 4 de juny de 2013 es va dur a terme a l'Institut d'Estudis Catalans una jornada commemorativa, organitzada conjuntament per la Secció Històrico-Arqueològica —de la qual en aquell moment jo era presidenta—, per la Secció Filològica —presidida aleshores per Isidor Marí— i per la Delegació de l'Institut a Lleida, el responsable de la qual era i és encara Ramon Sistac. En aquest volum recollim les quatre ponències que s'hi van pronunciar, de Pere Benito i Monclús (Universitat de Lleida), de Maria Teresa Ferrer i Mallol (Institut d'Estudis Catalans), de M. Àngels Sanllehy i Sabi (Secció d'Història de l'Institut d'Estudis Aranesos) i d'Aitor Carrera (Universitat de Lleida).